

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen

Socialvårdsbyrån, S2

Beslutande

Minister

Annette Holmberg-Jansson

Föredragande

Specialsakkunnig

Gunilla Lindqvist

Justerat

Omedelbart

Ärende/Dnr/Exp.

Beslut

Nr 54

Lagstiftningspromemoria gällande förslag till ändring av landskapslag (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda.

ÅLR 2020/2136

60 S2 Utdrag

Landskapsregeringen beslöt överföra lagstiftningspromemoria, **bilaga 1, S220E11** till lagberedningen för lagstiftningsåtgärder.

Lag PM – Ändring av landskapslagen (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda

1. Bakgrund

1.1 Problemställning

3 och 3 a § i landskapslagen (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda ändrades i samband med att specialomsorgsdistriktet för Åland, Ålands omsorgsförbund, omvandlades till Kommunernas socialtjänst, KST. Ändringen skedde genom landskapslag (2019/31) om ändring av landskapslagen om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda vilken trädde i kraft 1.1.2020. Kompetenskraven i 3 a §, som före ändringen syftat på kompetenskrav för tjänster inom specialomsorgen, Ålands specialomsorgsdistrikt, kom därefter att syfta på att kompetenskrav för tjänster inom hela KST myndigheten kan bestämmas i landskapsförordning.

I samband med lagtingets behandling av lagförslag nr 21/2018–2019, ny landskapslagstiftning om socialvård, ändrades i enlighet med lagtingets beslut LTB 60/2019, 3a § och 8 § 1 mom. 1 punkten i landskapslagen (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. 3 a § enligt ändringslagen, landskapslag (2020/19) om ändring av landskapslagen om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, har följande lydelse från och med 1.1.2021:

3a § Behörighetskrav för tjänster vid den kommunala myndighet som avses i 3 § bestäms i landskapslagen (2020:24) om yrkesutbildad personal inom socialvården.

Ovanstående ändringar leder till att kompetenskrav för samtliga tjänster inom KST myndigheten framgår av 3 a § landskapslagen (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda from 1.1.2021. Hänvisningen till 3 a § landskapslagen (2020:24) om yrkesutbildad personal inom socialvården betyder att enbart socialarbetare, socionom YH och närvårdare kan inneha tjänster inom myndigheten KST. Av Social- och miljöutskottets betänkande 9/2018–2019 framgår att det inte varit lagstiftarens avsikt att kompetenskraven för samtliga tjänster inom KST enbart är socialarbetare, socionom YH och närvårdare.

I den nya landskapslagen (2020:24) om yrkesutbildade personer inom socialvården föreskrivs vilken utbildning som krävs för rätten att utöva vissa yrken inom socialvården eller rätten att använda skyddad yrkesbeteckning. Dessa yrken inom socialvården på Åland är fr.o.m. 1.1.2021 socialarbetare, socionom YH och närvårdare. I behörighetslagen bestäms i huvudsak inte om behörighetskrav för specifika arbetsuppgifter eller verksamhetsområden. Specifika behörighetskrav för specifika uppgifter inom socialvården och verksamhetsområden finns i annan lagstiftning inom socialvården, tex. i socialvårdslagen, barnskyddslagen och specialomsorgslagen.

1.2 Behörighetskrav för verksamhetens ansvariga föreståndare inom specialomsorger

Lag (FFS 519/1977) angående specialomsorger om utvecklingsstörda stadgar inte om specifika behörighetskrav för ”verksamhetens ansvariga föreståndare” trots att ansvarig föreståndaren har rätt att fatta förvaltningsbeslut vilka berör administrativa ingrepp i den personliga friheten, tex. beslut om 42 h § *kroppsvsitation*, 42 m § *Rörelsefrihet under övervakning* och 42 n § *Kvarhållande*.

Enligt 27 § 24) i självstyrelselagen (1991:71) för Åland utgör administrativa ingrepp i den personliga friheten rikets lagstiftningsbehörighet. Åland har dock enligt 18 § 13) självstyrelselagen lagstiftningsbehörighet i fråga om socialvård, inkl. rätten till att fastställa behörighetskrav för verksamhetens ansvariga föreståndare inom specialomsorger.

Av regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, RP 96/2015, sid 102 framgår att grundlagsutskottet har ansett att frågan om möjligheten att delegera avgöranden som gäller tillämpning av en grundläggande fri- och rättighet är betydelsefull i konstitutionellt hänseende och ansett att det av skäl som hänför sig till de grundläggande fri- och rättigheterna är nödvändigt att det av lagen framgår åtminstone den lägsta tjänstemannanivå till vilken beslutanderätten får delegeras vid en myndighet (GrUU 12/1998 rd och GrUU 30/2010 rd). Till skillnad från Finland, föreslås att landskapsregeringen följer grundlagsutskottets utlåtanden.

I och med att specialomsorgslagen saknar behörighetskrav för ”verksamhetens ansvariga föreståndare” gäller de behörighetskrav som framgår av 65 § 3 mom. landskapslag (2020:12) om socialvård om ledning av socialvården:

65 § 3 mom., Ledningsuppgifter inom socialvården som omfattar styrning av klientarbetet får skötas av en person som har en för uppgiften lämplig examen från universitet, högskola eller yrkeshögskola som omfattar minst tre års heltidsstudier. Därutöver krävs kännedom om branschen samt tillräcklig ledarskapsförmåga.

Specialomsorgens verksamhet som innefattar administrativa ingrepp i den personliga friheten omfattar klienter vilka är i den mest utsatta ställningen och som kan anses utgöra särskilt sårbar målgrupp. För att stärka klienters rättigheter inom specialomsorger vid förvaltningsbeslut om ingrepp i den personliga friheten föreslås att man åtminstone förutsätter en lägsta tjänstemannanivå till vilken beslutanderätten får delegeras till legitimerad yrkesutbildad person inom socialvården (socialarbetare eller socionom YH) eller legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som är anställda inom socialvården och har en ändamålsenlig behörighet, sakkunskap och lämplig yrkesmässig utbildning för ändamålet, tex. sjukskötare.

Personer med legitimerade yrken inom hälso- och sjukvården ingår i Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården, Valviras centralregister. Enligt landskapslagen (2020:24) om yrkesutbildade personer inom socialvården, vilken träder i kraft 1.1.2021, införs även krav att personer med legitimerade yrken inom socialvården ska ingå i ett centralregister.

Syftet med att kräva att verksamhetens ansvariga föreståndare har ett ändamålsenligt legitimerat yrke och ingår i ett centralregister är att trygga rättsskyddet för de klienter som är i den mest utsatta ställningen. När en klient inte själv kan övervaka sina intressen är det särskilt viktigt att den anställda som kan utöva offentlig makt har en sådan utbildning och färdigheter som yrkesutövningen förutsätter och tillräcklig yrkeskompetens. Centralregistret ska fungera som en offentlig informationstjänst i vilket arbetsgivare och allmänheten ska kunna söka uppgift om bland annat den yrkesutbildades namn, behörighet samt eventuella begränsningar i rätten att utöva yrket.

1.2.1 Behörighetskrav för motsvarande uppgifter inom andra verksamhetsområden

Behörighetskraven för föreståndare för anstaltsvård för barn inom barnskyddet vilken fattar beslut om begränsningsåtgärder, är från och med 1.1.2021, i enligt med 65 § 3 mom. landskapslag (2020:12) om socialvård, en för uppgiften lämplig examen från universitet, högskola eller yrkeshögskola som omfattar minst tre års heltidsstudier (tex. socialarbetare eller socionom YH). Därutöver krävs kännedom om branschen samt tillräcklig ledarskapsförmåga.

Behörighetskrav för en föreståndare inom socialvården vilken fattar beslut om tvångsåtgärder och begränsningar enligt tex. 27 § lag (FFS 41/1986) om missbrukarvård är från och med 1.1.2021, i enligt med 65 § 3 mom. landskapslag (2020:12) om socialvård, en för uppgiften lämplig examen från universitet, högskola eller yrkeshögskola som omfattar minst tre års heltidsstudier (tex. socialarbetare eller socionom YH). Därutöver krävs kännedom om branschen samt tillräcklig ledarskapsförmåga. Lag om missbrukarvård (FFS 41/1986) är tillämplig i den lydelse lagen hade 31.12.1992 genom självstyrelselag (1991:71) för Åland, 71 § samt i sin i riket aktuella lydelse beträffande bestämmelser av riksbehörighet.

2. Internationella perspektiv

Den 10 juni 2016 trädde Förenta nationernas konvention för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning (UNCRPD) och protokollet i kraft i Finland och på Åland. Enligt konventionens artikel 14, *Frihet och personlig säkerhet*, ska konventionsstaterna säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte berövas sin frihet olagligen eller godtyckligt. Avseende personers frihet och säkerhet ska också bestämmelserna om *Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning* i artikel 15, *Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp* i artikel 16 och *Skydd för den personliga integriteten* i artikel 17 beaktas.

3. Tidtabell

Planeringen och utformningen av organisationen Kommunernas socialtjänst, KST pågår för närvarande utgående från att myndigheten kommer att handha alla socialvård, exkl. äldreomsorg och barnomsorg från och med den 1.1.2021. Detta innebär att kännedom om behörighetskraven för olika uppgifter inom myndigheten är av största vikt för uppbyggande av verksamheten. I och med detta krävs en skyndsam ändring av landskapslagen (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Lagändringen måste träda i kraft senast 1.1.2021.

4. Målsättning

Målsättningen med ändringen av landskapslagen (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda är att korrigera det rättsläge som följt av tidigare ändringar i lagen, så som redogjorts i lagpromemorians ”1. Bakgrund och problemställning”. En ytterligare målsättning är att tydliggöra och fastställa behörighetskraven för verksamhetens ansvariga föreståndare inom specialomsorger och därmed stärka rättskyddet för klienter inom specialomsorger, som ofta är i den mest utsatta ställningen och som kan anses utgöra en särskilt sårbar målgrupp.

5. Föreslagen ändring

Föreslås att 3a § i landskapslagen (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda upphävs. Till lagens 8 § infogas, att då det i specialomsorgslagen hänvisas till yrkesutbildade personer inom socialvården så avses landskapslagen (2020:24) om yrkesutbildade personer inom socialvården. Föreslås även att kompletterande behörighetsbestämmelse till 65 § 3 mom. i socialvårdslagen införs i blankettlagen enligt lagpromemorians 1.2.

6. Konsekvenser

6.1 Ekonomiska konsekvenser

Föreslagna ändringar bedöms kostnadsneutrala.

6.2 Konsekvenser för myndigheterna

Behörighetskraven för rätten att utöva yrken och specifika arbetsuppgifter inom myndigheten Kommunernas socialtjänst, KST tydliggörs.

Av Ålands Omsorgsförbund k.f. budget 2020 framgår att det inom omsorgsförbundets gruppboendeservice finns nio boendeenheter, ett boende för korttidsavlastning samt åtta dagliga verksamheter. Föreståndaren som leder arbetet och är ansvarig för innehållet i verksamheten, kan vara ansvarig för fler än en enhet. Enligt gällande förordning (804/1992) om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården, tillämplig genom landskapsförordning (1995:103) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård, är behörighetsvillkoren för en föreståndare enligt 4 § lämplig yrkesexamen minst på institutnivå inom social- och hälsovårdsbranschen eller någon annan bransch. Ovannämnda behörighetsförordning är i kraft tom. 31.12.2020.

Enligt föreslagen ändring höjs inte kraven på *utbildningsnivån* för verksamheternas ansvariga föreståndare. Dock krävs det av förslaget att föreståndaren ska vara legitimerad. Centralregistret ska fungera som en offentlig informationstjänst i vilket arbetsgivare kan söka uppgifter om bland annat behörighet samt eventuella begränsningar i rätten att utöva yrket.

6.3 Konsekvenser för personer som får specialomsorger

Rättsskyddet ökar för klienter inom specialomsorgen eftersom behörighetskraven för ansvariga föreståndare inom verksamheten för specialomsorger blir legitimerade yrkesutbildade inom social eller hälso- och sjukvården som ingår i ett centralregister. Centralregistret ska fungera som en offentlig informationstjänst i vilket arbetsgivare och allmänheten ska kunna söka uppgifter om bland annat behörighet samt eventuella begränsningar i rätten att utöva yrket.

6.4. Konsekvenser för jämställdheten

Föreslagen ändring av lagen är i enlighet med FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

6.5 Konsekvenser för barnets ställning

Föreslagen ändring bedöms inte stå i strid mot barnets bästa.